

Prof. dr RISTO VUKČEVIĆ

OBIM I USMJERAVANJE AKUMULACIJE

Jedno od ključnih pitanja svakog, pogotovo savremenog, društvenog sistema jeste njegova sposobnost da ostvari što veću akumulaciju i njenu što veću efikasnost. Kako od stope, obima i strukture akumulacije bitno zavisi privredni razvoj, to je sasvim razumljivo da ona mora biti u centru pažnje savremene ekonomske teorije, razvojne politike i prakse razvoja. Progresivnost društvenog sistema, dugoročnije posmatrano, najpotpunije se može izraziti njegovom sposobnošću da zadovoljava i razvija potrebe svih svojih članova, a na osnovu proizvodnje koju to društvo ostvaruje.

Privredni razvoj, shvaćen u širem smislu, tj. kao dugoročan proces, obuhvata razvoj materijalne osnove društva i produkcionih odnosa koji se formiraju i reprodukuju na toj osnovi. Produkcionih odnosa bitno utiču na stopu i efikasnost akumulacije, a ova, svojim obimom i kvalitetom, presudno utiče na razvoj materijalne osnove i, konačno, na produkcione odnose. Otuda, analiza savremenih društvenih sistema mora biti prvenstveno zasnovana na kretanju akumulacije i njene efektivnosti. Sledstveno tome, proučavanje i uopštavanje iskustava socijalističkog samoupravnog društvenog sistema ne može mimoći pitanje njegovog odnosa prema akumulaciji.

Svestrana analiza pokrenutog pitanja omogućila bi i najpotpuniji pristup uopštavanju prakse socijalističkih samoupravnih društvenih odnosa, njenih prednosti, vrlina i mana, krupnih dostignuća, zaostajanja i promašaja. No, to prelazi okvire ovog rada i njegovih pretenzija. Naš zadatak smo znatno skromnije postavili i sveli na pružanje informacije o kretanju akumulacije i njene efikasnosti u poslednjih petnaestak godina kao i na utvrđivanje bitnih faktora koji su uslovlili ta kretanja.

1. KRETANJE STOPE I OBIMA AKUMULACIJE

Akumulacija je određena brojnim faktorima, počev od stepena razvijenosti privrede i karaktera produkcionih odnosa, pa do različitih privredno-strukturnih usklađenosti i institucionalizovanih mehanizama privrednog sistema. Njen globalni okvir određen je strukturom proizvodnje i vladajućim produkcionim odnosima, ali njena konkretna veličina, i pored tih datih bitnih odrednica, može značajno da varira, što će zavisiti od brojnih drugih faktora.

Za razliku od privreda „čisto“ tržišnog tipa u kojima su sve ekonomske veličine, pa i akumulacija, utvrđene na tržištu i njegovim posredstvom razlučeni svi pojavnici kvantitativni odnosi, u uslovima društvene svojine na sredstvima za proizvodnju (mada se i pri društvenoj svojini sriječemo sa veoma krupnim i korjenitim razlikama), tržišni tokovi i odnosi su značajno uplivilisani i korigovani različitim, najčešće, jako naglašenim stepenom društveno organizovanog uticaja. Time su otežane mogućnosti realnog vrednosnog iskazivanja ekonomskih veličina. Kada se imaju u vidu promjene relacije cijena, opšti porast cijena, značajnije revalorizacije osnovnih fondova i različiti postupak u njihovom sprovođenju po pojedinim segmentima privrede, tada je očigledno da se akumulacija može približno realno iskazati samo u tekućim cijenama za pojedinačnu godinu i na toj osnovi posmatrati u relaciji prema ostalim ekonomskim kategorijama. Svako drugo svođenje i iskazivanje može da ima samo orijentacionu vrednost, pogotovo kada se akumulacija posmatra po užim privrednim segmentima (grane, grupacije, regioni itd.), što je nedovoljno za utvrđivanje realnih trendova kretanja i odnosa.¹

Da bismo potpunije obuhvatili i iskazali obim i stopu akumulacije, postupljeno je na sljedeći način:

— neto akumulacija je definisana kao bruto investicije u osnovne i obrtne fondove umanjene za amortizaciju proizvodnih fondova i korigovane saldonom ekonomskih odnosa s inostranstvom;

— stopa akumulacije obračunata je kao procentualno učešće mase akumulacije u nacionalnom dohotku, a stopa akumulativne

¹ Zbog složenosti utvrđivanja realnog obima i stope akumulacije, u našoj ekonomskoj i drugoj naučnoj i stručnoj literaturi postoje kontraverzna mišljenja o kretanju akumulativne sposobnosti jugoslovenske privrede. Ne mali broj autora je mišljenja da opada akumulativna sposobnost jugoslovenske privrede i ovaj problem svrstavaju u prvorazredna pitanja daljeg razvoja. Nasuprot tome, nijesu rijetka mišljenja po kojima se ne radi o opadanju akumulativne sposobnosti privrede, već samo o opadanju dijela akumulacije kojim privreda samostalno i neposredno raspolaže. (Vidjeti uvodni referat dr Nikole Stojanovića na 12. susretu samoupravljača „Crveni barjak“ — Kragujevac, februar 1980, kao i Zbornik radova „Akumulativna i reproduktivna sposobnost privrede“ — Beograd 1980, koji sadrži saopštenja podnijeta o ovoj temi u okviru 12. susreta samoupravljača a u organizaciji Sekcije za društveno-ekonomske odnose Marksističkog centra CK SK Srbije).

sposobnosti privrede kao procentualno izraženi odnos mase akumulacije prema prosječno korišćenim osnovnim i obrtnim sredstvima;

— obim i stopa bruto akumulacije obračunati su tako što je masi neto akumulacije pridodata amortizacija proizvodnih fondova i tako dobijeni iznos iskazan kao postotak društvenog proizvoda.²

Kretanje nacionalnog dohotka, akumulacije, neto investicija, stope akumulacije i stepena pokrivenosti investicija³

— u mil. din. Tekuće cijene —

Godina	Nacionalni dohodak	Neto investicije	Neto akumulacija	Stope akumulacije (4 : 2) 100	Stepen pokrivenosti neto invest. (4 : 3) 100
1	2	3	4	5	6
1965.	73.574	27.846	27.558	37,5	99,0
1966.	91.717	31.714	31.619	34,5	99,7
1967.	94.265	26.735	25.715	27,3	96,0
1968.	101.772	28.537	26.072	25,6	91,4
1969.	119.623	36.076	32.634	27,3	90,5
1970.	142.873	50.989	39.143	27,4	76,8
1971.	186.155	68.296	53.048	28,5	78,1
1972.	221.079	64.070	53.057	24,0	82,8
1973.	275.542	86.682	75.556	27,4	87,2
1974.	363.325	131.275	99.745	27,5	76,0
1975.	454.336	159.388	121.789	26,8	76,4
1976.	528.457	173.467	130.024	24,6	75,0
1977.	661.878	254.629	177.504	26,8	69,7

² Prema tome, domaća neto akumulacija obuhvata sljedeće statističke kategorije:

a) sredstva kojima su subjekti društvene privrede učestvovali u finansiranju investicija, isključujući amortizaciju. To predstavlja neto akumulaciju kojom je raspolagala društvena privreda;

b) sredstva kojima su subjekti društvene neprivrede učestvovali u finansiranju investicija, uključujući i amortizaciju neproizvodnih fondova društvenog sektora neprivrede. To je dio domaće neto akumulacije kojim je raspolagala društvena neprivreda;

c) akumulacija stanovništva, a ova obuhvata sredstva kojima je stanovništvo učestvovalo u finansiranju investicija bez amortizacije proizvodnih fondova u individualnom sektoru.

Pri izvođenju obračuna, izvršena je odgovarajuća korekcija saldona ekonomskih odnosa s inostranstvom.

³ Podaci o nacionalnom dohotku su navedeni prema SGJ/1972, str. 105. i SGJ/1979, str. 159. Podaci o neto investicijama i akumulaciji obračunati su prema publikacijama SZS: „Privredni bilansi Jugoslavije“, br. 29/1966, 46/1969. i 61/1973, kao i SGJ/1973, str. 110—115; SGJ/1975, str. 124—129. i SGJ/1979, str. 146—151.

Stopa akumulacije opala je sa oko 36%, koliko je iznosila polovinom šezdesetih godina, na oko 26% u drugoj polovini sedamdesetih godina. No, i pored pada stope akumulacije, učešće neto investicija prema nacionalnom dohotku ostalo je nepromijenjeno, tako da je stepen pokrivenosti neto investicija opadao. Svaki procentni poen pada stope akumulacije prouzrokovao je pad stepena pokrivenosti neto investicija domaćom akumulacijom za oko tri procentna poena. To, praktično, znači da je učešće inostrane akumulacije u finansiranju neto investicija značajno poraslo. Polovinom šezdesetih godina domaća akumulacija je pokrivala približno cjelokupan iznos neto investicija. Posljednjih godina inostrani izvori učestvuju sa oko 1/4 u finansiranju neto investicija i pokazuju tendenciju daljeg povećanja.

Radi potpunije ilustracije kretanja sposobnosti domaće privrede za finansiranje proširene reprodukcije, interesantni su sljedeći podaci:

Struktura raspoloživih sredstava za finansiranje bruto investicija

— u procentima na bazi tekućih cijena —

Godina	Domaća akumulacija	Amortizacija	Ukupno domaća sredstva	Inostrana sredstva	Ukupno
1965.	77,8	16,8	94,6	5,4	100,0
1966.	77,5	17,9	95,4	4,6	100,0
1967.	68,0	24,6	92,6	7,4	100,0
1968.	65,5	26,2	91,7	8,3	100,0
1969.	67,8	25,5	93,3	6,7	100,0
1970.	63,9	23,4	87,3	12,7	100,0
1971.	65,3	22,5	87,8	12,2	100,0
1972.	71,2	32,9	104,1	—4,1	100,0
1973.	69,1	28,2	97,3	2,7	100,0
1974.	56,0	24,7	80,7	19,3	100,0
1975.	59,7	23,9	83,6	16,4	100,0
1976.	62,4	30,8	93,2	6,8	100,0
1977.	58,1	23,7	81,8	18,2	100,0

Udio amortizacije u finansiranju investicija je značajno povećan, sa oko 1/6 na oko 1/4. Međutim, treba imati u vidu to da je amorti-

zacija potcijenjena u odnosu na njen realni iznos.⁴ Prema tome, amortizacija kao obračunska veličina se kreće na nivou koji je ispod realnog rabaćenja osnovnih fondova. Takođe je evidentno povećanje učešća inostranih sredstava u finansiranju investicija.

Na osnovu svega izloženog, može se zaključiti da stopa akumulacije pokazuje tendenciju opadanja i da je obračunata amortizacija ispod realnog iznosa rabaćenja osnovnih fondova. Nasuprot tome, prisutno je relativno povećanje neto investicija, a što je bilo moguće za račun povećanog učešća inostranih sredstava u finansiranju investicija. Kretanje dinamike nacionalnog dohotka, neto investicija i domaće akumulacije u proteklih trinaestak godina pokazuje nesrazmjere koje izražavaju nepovoljne tendencije u globalnoj raspodjeli dohotka, slabljenje akumulativne sposobnosti i opadanje efikasnosti investicija.⁵ S obzirom na to da su ovakva kretanja dugoročna, postavlja se pitanje koji ih faktori produkuju i gdje je njihova geneza?

2. EFIKASNOST AKUMULACIJE

Dugoročno sporiji rast nacionalnog dohotka nego što je rast neto investicija je pouzdan indikator opadanja efikasnosti akumulacije. O tome najbolje svjedoče podaci o kretanju akumulacije u odnosu na osnovna i ukupna korišćena poslovna sredstva u društvenoj privredi:

⁴ Stopa amortizacije osnovnih fondova društvene privrede, posmatrano u cjelini, iznosila je 1960. godine 5,3%; 1965 — 4,9%; 1970 — 5,0%; 1975 — 4,7% i 1977. godine 4,5%. (Obračunato prema SGJ/1977. str. 136; SGJ/1979, str. 154—157 i 218—219). S obzirom na značajnu promjenu tehničke strukture osnovnih fondova (učešće opreme povećalo se sa oko 38% u 1960. na oko 47% u 1977. godini), stalan tehnički napredak i porast produktivnosti rada, očigledno je da stopa amortizacije izrazito zaostaje. Umjesto da se povećava, ona, čak, pokazuje opadanje.

⁵ Radi argumentacije ovih konstatacija navode se sljedeći podaci:

Prosječne godišnje stope rasta (na bazi tekućih cijena i dvogodišnjih prosjeka)

	1965/66—1970/71.	1970/71—1976/77.
Nacionalni dohodak	14,9	21,2
Neto investicije	14,9	23,8
Domaća akumulacija	12,4	19,4

Povećanje domaće akumulacije značajno je zaostajalo u odnosu na povećanje nacionalnog dohotka, a rast neto investicija je bio iznad rasta nacionalnog dohotka. Ovi podaci ubedljivo svjedoče o zaostajanju akumulacije, kako u odnosu na rast nacionalnog dohotka, tako i u odnosu na rast neto investicija. Zapravo, to pokazuje potrošački orijentisanu raspodjelu dohotka i istovremeno vrlo naglašenu ekspanziju investicione potrošnje.

Koeficijenti efikasnosti

— društvena privreda na bazi tekućih cijena —

	1965.	1970.	1975.	1977.
1. Osnovna sredstva po nabav. vrednosti (u mlrd. din.)	109,0	238,6	978,9	1.427,9
2. Prosječno korišćena poslovna sredstva (u mlrd.din)	131,6	258,9	977,8	1.671,6
3. Akumulacija (društvena privreda) u mlrd. din.	26,4	38,1	117,7	169,8
4. Koeficijenti akumulativne sposobnosti (u %)				
— (3 : 1) 100	24,2	16,0	12,0	11,9
— (3 : 2) 100	20,1	14,7	12,0	10,2

Tendencija opadanja akumulacije, u odnosu na osnovna i prosječno korišćena poslovna sredstva vrlo je izrazita.⁶ Za samo nešto više od jedne decenije akumulativna sposobnost je smanjena za preko 50%, što svakako predstavlja jedan od najnepovoljnijih trendova u jugoslovenskoj privredi. Posebno treba istaći da je pad stope akumulacije bio neposredno praćen i padom efikasnosti akumulacije.

3. BITNI UZROCI OPADANJA STOPE I EFIKASNOSTI AKUMULACIJE

Faktori koji su najneposrednije uticali na pad stope akumulacije i pad njene efikasnosti su vrlo brojni. Kao neposredni uzročnici, ovi faktori se ispoljavaju u brojnim pojavnim oblicima. Međutim, njihovo pravo porijeklo, geneza, nalazi se ili, bolje rečeno, potiče iz određenih nesaglasnosti privrednog sistema i stvarnosti. Drugim riječima, suština problema se sastoji u dosta velikom raskoraku između materijalne osnove i nekih značajnih institucionalizovanih elemenata u privrednom i društvenom sistemu, što je produkovalo niz posljedica koje su se vrlo brzo ispoljile kao faktori — generatori čitavog spleta nepovoljnih uticaja na privredne tokove i cjelinu društvene reprodukcije.

Analiza kretanja materijalne osnove pokazuje da opada stopa akumulacije, opada stopa efikasnosti investicija, opada udio kvalitativnih činilaca u rastu privrede, a i rast privrede pokazuje dugoročnu tendenciju opadanja, raste zaduženost prema inostranstvu.

⁶ Opadanje efikasnosti akumulacije najpotpunije ilustruje rast kapitalnog koeficijenta. Tako je istodobni marginalni kapitalni koeficijent (odnos investicija u osnovnim fondovima društvene privrede prema prirastu društvenog proizvoda u društvenoj privredi) iznosio: 1961—1965 — 3,01; 1966—1970 — 3,76 i 1971—1978 — 3,85.

(Ovaj obračun je izvršen na bazi stalnih cijena 1972. godine, prema SGJ/1979. godine).

Neposredni faktori takvih kretanja, iako brojni, mogu se svesti na dva osnovna:

— stalno prisutna inflacija i kretanje njenog porasta znatno iznad realnog rasta društvenog proizvoda i iznad kamatne stope na sredstva i

— nejednaki uslovi privređivanja između grana i sektora privrede te sticanje pozamašnog dijela dohotka mimo rada u pojedinim granama i sektorima.

Radi argumentacije ovih konstatacija, treba istaći neke važnije pokazatelje.

U periodu 1966—1978. godine cijene industrijskih proizvoda u prometu na veliko rasle su po prosječnoj godišnjoj stopi od 13,7%, cijene građevinskih radova po stopi od 15,3%, a cijene na malo po stopi 14,3%. U istom periodu, rast društvenog proizvoda u stalnim cijenama ostvaren je po prosječnoj stopi 5,9% dok je u tekućim cijenama ostvaren njegov rast po stopi od 20,6%.⁷ Sve to pokazuje da se stopa inflacije kretala vrlo visoko, iznosila je u godišnjem prosjeku oko 15%. Pri takvom rastu inflacije nije bilo motiva za izdvajanja u fond akumulacije. Naprotiv, potrošnja je bila snažno podsticana.

Stopa inflacije bila je iznad kamatne stope na sredstva štednje, kredite i druge oblike kamatonosnih ulaganja. Otuda snažan motiv izrazitog zaduživanja, jer se na razlici pomenutih stopa „topio“ dug. To je vrlo podsticajan faktor investiranja za račun „tuđih“ sredstava. Sopstvena sredstva su pretjerano usmjeravana, raspoređivana u korist lične potrošnje, a s veoma malo ekonomskih kriterijuma, često uz njihovo odsustvo, vršeno zaduživanje radi investiranja. Čak i ekonomski sumnjivo, a ne rijetko i očigledno nerentabilno, investiciono ulaganje „postojalo je rentabilno“ na bazi razlike između stope inflacije i kamatne stope na kredite. U takvoj situaciji, prelivanje dohotka doseže razmjere koje deformišu i praktično kidaju vezu između rada i dohotka. Težište „bitke“ za dohodak prenosi se sa područja proizvodnje i interne ekonomije, tj. sa pravog mjesta, na područje dogovaranja i rješavanja o instrumentima kojima se regulišu uslovi sticanja dohotka.

Sticanje dohotka mimo rada je vrlo evidentna pojava u brojnim granama i sektorima. Usljed poremećenih odnosa u cijenama, neoporezovanja dohotka stečenog u izuzetnim pogodnostima, razlika u ekonomskim pozicijama koje nastaju uslijed različitog rasta inflacije i kamata i drugih faktora dolazi do prisvajanja dohotka mimo rada. Svako prisvajanje jednih subjekata, po tom osnovu, istovremeno znači oduzimanje od drugih, po nekom drugom osnovu.

Pod uticajem pomenutih faktora, potrošnja postaje relativno autonomna veličina dok se akumulacija tretira kao ostatak, ali, istovremeno, ne opada pritisak za nova investiranja, tako da njihov

⁷ Obračunato prema SGJ/1979, str. 83, 90, 96. i 166.

porast premašuje raspoloživu domaću bruto akumulaciju i dugoročno je znatno dinamičniji od porasta društvenog proizvoda.

Dugoročno prisustvo ovih nepovoljnih tendencija stalno produkuje nove nepovoljne elemente, tj. prošireno se reprodukuju složenosti razvoja i iscrpljuje ekonomska snaga privrede, koja je neophodna da bi se zaustavili ovi nepovoljni trendovi i preobratili u pozitivnom pravcu.

Genezu pomenutih faktora, njihovo pravo izvorište, po našem mišljenju, treba tražiti u privrednom sistemu i to:

— u područjima, odnosno elementima privrednog sistema koji su po svojoj institucionalizovanosti znatno ispred stvarnosti na koju treba da djeluju i

— u nedovoljnoj razrađenosti i neopreracionalizovanosti nekih područja privrednog sistema.

Kada je riječ o tome da su neki elementi i neka područja sistema znatno ispred stvarnosti, tada u prvom redu mislimo na institucionalizaciju koja je toliko ispred stvarnosti da zbog „udaljenosti“ ne može efikasno da je usmjerava u pravcu koji je pretpostavljen logikom takve institucionalizacije. Radi se o težnjama koje proističu iz dugoročnih strateških ciljeva društvenog razvoja, ali koje su prenaplašene i nemaju dovoljno realnih oslonaca da bi bile potpunije oživotvorene u kratkom, pa čak, i srednjem vremenskom roku. Na taj način, nastaje raskorak između onog što se želi i onog što je realno za dati sklop uslova.⁸

U izloženom smislu, izgleda, karakteristični su: sistem planiranja i neki elementi u domenu samoupravnog sporazumijevanja i društvenog dogovaranja. Oba područja su institucionalizovana s težnjom da se svakom subjektu obezbijedi potpuna samostalnost u planiranju i raspolaganju formiranim dohotkom, ali, pri tome, nije obezbijeđeno efikasno i blagovremeno usklađivanje različitih interesa društvenih subjekata. Na taj način, postižu se, bar ne rijetko, sporazumi i dogovori u kojima su „smješteni zbirovi interesa“ a što produkuje razne neracionalnosti i nedovoljno usklađena ponašanja nosilaca privrednih aktivnosti. Nesinhronizovanosti i nestabilno-

⁸ Sasvim drugim povodom i u drugom kontekstu, ali može poslužiti i kao objašnjenje ovdje tretirane problematike, o odnosu pravne norme i stvarnosti dr. Najdan Pašić piše: „Dakle, normativna sila države kojom smo prinuđeni da se i u ovoj istorijskoj fazi vrlo obilno koristimo, vrlo je moćno ali i vrlo opasno oružje, i ako tu nauka ne da kritička merila za ocenjivanje toga koliko se normativno pretočilo u stvarno i koliki je razmak u datom trenutku između normativnog i stvarnog, postoji opasnost da se norme, čiji je cilj da usmeravaju društveni razvoj, pretvore u jedan sistem normativnih fikcija koje tu stvarnost maskiraju i otežavaju njenu analizu i uspešnu akciju da se ta stvarnost dalje menja u željenom, programiranom pravcu.“ (Vidjeti referat dr. Najdana Pašića „Samoupravljanje i političke nauke“ — podniet na naučnom savjetovanju „Teoriski i metodološki aspekti istraživanja razvoja socijalističkog samoupravnog društva“ — Jugoslovenski centar za teoriju i praksu samoupravljanja „Edvard Kardelj“ — Ljubljana, januar 1980).

sti privrednih tokova, koje nastaju na ovoj osnovi i koje su generirane ovim faktorom, dostižu razmjere pri kojima se tekuća ekonomska politika sve više javlja u ulozi intervencija, restrikcija i redistribucije dohotka. Zapravo, tekuća ekonomska politika, njene mjere i instrumenti, po svom dometu, prelaze okvire koji su joj određeni privrednim sistemom. Njena funkcija izlazi iz okvira operacionalizacije privrednog sistema i sve više je u funkciji spravljanja posljedica nepravilnog djelovanja samog privrednog sistema.⁹

Što se tiče nedovoljne operacionalizovanosti privrednog sistema, tada valja imati u vidu da u nekim područjima reprodukcije nema mehanizama ili, ukoliko postoje, daju rezultate koji odstupaju od postavki sistema. Tako, na primjer, još nijesu izgrađeni mehanizmi koji bi u osnovnim organizacijama udruženog rada razlučili dohodak na dio koji je rezultat rada radnika dotične organizacije udruženog rada i dio koji je rezultat ukupnog društvenog rada. Takođe, nijesu izgrađeni mehanizmi utvrđivanja dohotka koji je rezultat izuzetnih pogodnosti privređivanja. Isto tako, nema mehanizma koji bi, s objektivno datim ekonomskim zakonitostima i sa strateški utvrđenim pravcima razvoja, usklađivao cijene osnovnih faktora proizvodnje. Neposredna posljedica izostalosti ili nerazrađenosti, neoperacionalizovanosti privrednog sistema u ovim područjima javlja se u maloj akumulaciji i odstupanju njenog usmjeravanja od postavki planova, a naročito je veliko odstupanje njene raspodjele po osnovnim skupinama subjekata u odnosu na privredno-sistemske postavke.¹⁰

*
* *
*

Kretanje obima i stope akumulacije i njena raspodjela, odnosno njeno formiranje po osnovnim skupinama subjekata, čemu su pogodovale neka privredno-sistemska rješenja i nedovoljna operativna razrađenost nekih njegovih postavki i područja, imali su za poslje-

⁹ Nešto opširnije o ovoj problematici vidjeti prilog Aleksandra Bajta „Efikasnost ekonomske politike“ časopis *Ekonomist*, br. 4, Zagreb 1979, str. 465—472.

¹⁰ U poslednjih petnaestak godina pokazuje se da opada stepen pokrivenosti investicija s domaćom bruto akumulacijom. Kada se odnos domaće neto, a i bruto akumulacije, uporedi prema ostvarenim neto i bruto investicijama po osnovnim skupinama subjekata (društvena privreda, društvena neprivreda i stanovništvo), tada se vidi da društvena privreda ima najniži stepen pokrivenosti investicija, iako se u društvenoj privredi stvara najveći dio ukupne domaće akumulacije. Vrlo je karakteristično da se raznim kanalima i po osnovu raznih instrumenata (počev od ličnih primanja pa do najrazličitijih doprinosa) zahvata akumulacija društvene privrede. Ovako zahvaćena akumulacija se atomizira, prelazi u raspolaganje brojnim subjektima društvene neprivrede ili u vlasništvo pojedinaca i po cijenu visokih kamata ponovo mobilize i usmjerava društvenoj privredi u vidu kredita. (Vidjeti studiju „Proizvodni fondovi, raspodjela društvenog proizvoda, akumulacija i njena upotreba“ — Ekonomski institut Sarajevo i Institut za društveno-ekonomska istraživanja Titograd; Sarajevo 1980, str. 55—60).

dicu da se formira privredna struktura sa brojnim materijalnim disproporcijama. Na toj osnovi i pod tim uticajem prošireno su se reprodukovali neki osnovni problemi privrednog razvoja posljednjih petnaestak godina. Sve to pokazuje da se samoupravni privredni sistem mora dograđivati i konzistentnije operacionalizovati tekućom ekonomskom politikom u svim onim područjima koja su, zavisno od načina institucionalizacije, od bitnog uticaja na obim, stopu, usmjeravanje i efikasnost akumulacije.

Krupni rezultati, ostvareni u privrednom i kulturno-socijalnom razvoju u proteklih trideset godina, praćeni su poslednje decenije i složenim problemima, čija se geneza dobrim dijelom nalazi u domenu nepravilnog funkcionisanja privrednog sistema, njegove unutrašnje nedovoljne usklađenosti i njegove nedovoljne operativne razrađenosti tekućom ekonomskom politikom. Radi toga, konzistentna razrada sistema, njegova veća operacionalizovanost tekućom ekonomskom politikom i realno planiranje dobijaju izvanredan značaj u podizanju efikasnosti društveno organizovanog uticaja na povećanju stope i efikasnosti akumulacije kao bitnih uslova stabilizacije privrednih tokova i, istovremeno, održavanja dinamičnog razvoja privrede.

Prof. dr. RISTO VUKČEVIĆ

ON THE AMOUNT AND PURPOSE FOR WHICH ACCUMULATED FUNDS
ARE USED

Summary

The rate of accumulation in Yugoslav economy shows the longterm tendency of decrease. Around the middle of the sixties the share of net accumulation (calculated as the net investments corrected by the balance of economic relations with foreign countries) towards the national income was about 36% and in the second half of the seventies it was about 26%. At the same time the efficiency of accumulation and of the total investments decreased. The coefficient of the accumulative capability expressed as the percentual relationship of the net accumulation towards the average use of the basic and the working capital in the social economy decreased from about 24% in 1965 to 16% in 1970 and to 12% in 1977. The coefficients of the efficiency of the investments also show a longterm rate of decrease.

The immediate causes of these movements are numerous but they are mostly demonstrated as: (1) the constantly present inflation and the movement of its rate substantially above the rate of growth of the social product and above the interest rate and (2) unequal economic conditions as well as

the acquisition of the considerable part of income outside the work in single branches and sectors. However, the genesis of these causes is deeper and is found (1) in some elements of the economic system which according to their institution considerably advance the reality and (2) in insufficient operation of some areas of the economic system. That is why the system of selfgovernment negotiation and the social agreement does not function and not rarely produces negotiations and agreements in which „the sums of interests are placed“, and as the consequence, we have the movement of consumption above the real possibilities, the accumulative capacity of economy decreases as well as the efficiency of accumulation. In such conditions the current economic policy goes out of the framework of the operation of the economic system and it is more and more in the function to correct the consequences of the irregular operation of the economic system itself by restrictive measures.

Important results achieved in the economic and cultural — social development in the previous thirty years have been followed in the last ten years by the growth of some complicated problems, whose genesis, at least to a large extent, is found in the domain of insufficient coordination of some elements, of the economic system and its insufficient operative development. The consistent development of the system, its larger and more coordinate operation along with the current economic policy and the real planning get the first-class importance in raising the efficiency of the social influence on the increase of the rate and efficiency of accumulation as the essential conditions of the stabilisation of the economic courses and the keeping of the dynamic development of the system.

Проф. д-р РИСТО ВУКЧЕВИЧ

ОБЪЕМ И НАПРАВЛЕНИЕ АККУМУЛЯЦИИ

Резюме

Доля накопления в югославском хозяйстве показывает долгосрочную тенденцию снижения. В половине шестидесятых годов доля нетто накопления (принимая в расчёт нетто инвестиции, исправленные сальдо экономических отношений со заграницей) в национальном доходе составляла около 36%, а во второй половине семидесятых годах составляла около 26%. Одновременно уменьшалась и эффективность аккумуляции и эффективность совокупных капиталовложений. Коэффициент аккумулятивной способности, высказанный как процентное отношение нетто аккумуляции к средне ползованным основным и оборотным фондами в общественном хозяйстве снизился с примерно 24% в 1965 году на 16% в 1970 и на 12% в 1977 году. Коэффициенты эффективности капиталовложений также показывает долгосрочную долю снижения.

Непосредственные причины этих движений многочисленны, но в основном проявляются как: (1) постоянное наличие инфляции и движение её процента значительно больше процента роста общественного продукта и больше процентной ставки и (2) неодинаковые условия хозяйствования и получения значительной части дохода несмотря на труд в отдельных отраслях и секторах. Однако, генезис этих причин более глубокий и находится (1) в некоторых элементах хозяйственной системы, которые по своему устройству в значительной мере перед действительностью и (2) в недостаточной оперативности некоторых областей хозяйственной системы. Поэтому медленно и неэффективно действует система самоуправляющегося соглашения и общественных договоров и нередко производит соглашения и договоры в которых „охвачены итоги интересов“, а вследствие того является движение потребления выше реальных возможностей, ослабляет накопительную способность хозяйства и эффективность аккумуляции. В таких условиях текущая экономическая политика выходит за рамки оперативности хозяйственной системы и все более имеет функцию при помощи рестриктивных мероприятий исправлять следствий неправильного действия самой хозяйственной системы.

Купные результаты, осуществленные в хозяйственном и культурно-социальном развитии в минувших тридцать лет, сопровождаются в последнем десятилетии и возникновением некоторых сложных проблем, происхождение которых в значительной части встречается в области недостаточной согласованности некоторых элементов хозяйственной системы и ее недостаточно оперативного устройства. Постоянная разработка системы, её большая и более гармоничная оперативность в текущей экономической политике и реальное планирование приобретают существенное значение в подъёме эффективности аккумуляции, как самого главного условия стабилизации хозяйственных течений и сохранения динамичного развития хозяйства.